

Še več! Prav kakor v kaki stari storiji à la Cigler dobi uboga Tina tudi še svojega očeta, ki ga dotlej ni poznala. Človek se tej patrijarhalni metodi reševanja zapletkov sicer v srečo nekoliko nasmehne, pa si ob enem prizna, da je primerna stilu in duhu vse knjige in da je poleg drugih eden tistih momentov, ki delajo to Levstikovo delce tako simpatično. Vidi se, da gre pri Levstiku pot od eksperimentiranja v koncentracijo, da je namestu ščemečih raket začel prižigati žarke ognje.

J. A. G.

Fr. Kidrič, Die protestantische Kirchenordnung der Slovenen im XVI. Jahrhundert. Eine literarisch-kulturhistorisch-philologische Untersuchung. Heidelberg 1919. Carl Winter's Universitätsbuchhandlung. — 8°. XVIII + 158 str. Cena 10 M.

Imenovana knjiga tvori prvi zvezek zbirke „Slavica. Beiträge zum Studium der Sprache, Literatur, Kultur, Volks- und Altertumskunde der Slaven“, ki jo je že l. 1911. zamislil naš rojak M. Murko, profesor na vseučilišču v Lipskem, ki pravi v uvodu te zbirke, „daß namentlich in Österreich jene Vertreter derselben (i. e. slovanske filologije), die sich der deutschen Vortragssprache bedienen, und ihre Schüler berufen seien, durch deutsche Publikationen die Kenntnis der slavischen Völker der westeuropäischen Gelehrtenwelt zu vermitteln.“ Kot drugi zvezek, ki je tudi že iz dobe pred vojno v tisku, bo izšlo delo profesorja Nachtigalla „Die Akzentbewegung im Russischen.“ Razmere so se pa tako temeljito in na dobro obrnile, da nesrečnega „Österreicha“ ni več in celo najmanjši slovanski rod Slovencev je dobil medtem že svoje domače glasilo v „Časopisu za slovenski jezik, književnost in zgodovino.“ Murko sicer govori, da se bodo morali Nemci v bodoče bolj natanko seznaniti s Slovani, kar je res; le da dostavim, da naj skrbe za to sami, ker bo le njim v prid. S tem hočem reči, da je izdaja zbirke „Slavica“ danes že anahronistična in tudi splošni slavistični pouk je v Nemčiji vse bolj praktično-trgovskega značaja kot teoretično-znanstven, pa sem prepričan, da bo zbirko „Slavica“, ako se bo po svojem drugem zvezku še nadaljevala, bralo 99 odstotkov Slovanov, ki ne potrebujejo „deutsche Publikationen“ in komaj 1 odstotek Nemcev.

Kidričevo delo uvaja deset strani dolgi seznamek virov in znanstvene literature. Prvo poglavje („Bibliographisches“, str. 1—18) nam izborno in do najmanjše podrobnosti opiše tri slovenske tiske, ki jim je za vsebino cerkveno obredovanje, namreč: Trubarjevo Cerkovno Ordningo (CO) iz l. 1564., njegovo agendo v Catehismu sdveima islagama iz l. 1575.¹ in anonimno, najbrž Dalmatinovo agendo iz l. 1585. To poglavje jasno priča o avtorjevi izvedenosti, ki si jo je mogel pridobiti le kot nameščenec velike dvorne knjižnice na

¹ Znanih je doslej šest primerkov Catehisma sdveima islagama. Sedmi primerki sem zasledil na zelo zanimivem mestu. Gospod živinozdravnik Sadnikar v Kamniku je kupil v Djekšah Dalmatinov Pentateuch, ki je vezan v usnje. Vložek usnjene vezave pa ni iz lesa, ampak iz debele plasti celih tiskovnih pol Trubarjevega Catehisma sdveima islagama, kakor sem po primerjanju dognal. Ker je bil Pentateuch tiskan v Ljubljani in tu najbrž tudi vezan, Catehismus pa je tiskan v Tibingi, vidimo iz tega, da so pošiljali na Kranjsko primerke še v celih tiskovnih polah. — R.

Dunaju. — Drugo poglavje („Literarisches“, str. 19—27) govori z isto vestnostjo o vsem, kar se je doslej pisalo o imenovanih treh protestantovskih delih. — Tretje poglavje (Äussere Entstehungsgeschichte, str. 28—62) oriše nastalo potrebo po slovenski pisanem cerkvenem obredniku in Trubarjeve priprave za tako prepotrebno delo; potem sledi avtor Trubarjevemu delu in tisku CO in kaže namen, ki ga je skušal Trubar s tem delom doseči; z ekskurzom o terminih Slovenec — slovenski — Winde — Windisch nam odpre za zgodovino postanka CO novo perspektivo, ki nas pripelje neposredno do prašanja naslovne strani in predgovora CO, ki jih edini znani primerek te knjige nima, dasi ni pomanjkljiv. Iz pisem Trubarja in drugih protestantovskih nemških in slovenskih oseb nam avtor izloči v gladkem in nazornem popisu potek tiska CO, kažoč na Klombnerjeve intrige, na osumljenega Trubarja (radi zwinglianizma), na korigiranje in prevajanje slovenskega besedila v nemški jezik, da bi se mogel vojvoda Krištof prepričati o pravovernosti Trubarjevi, ter slednjič dožene, da ostri nemški in mali slovenski predgovor in ž njima naslovni list ter iz besedila štiri pridige (ki jih najdemo šele pozneje v agendi l. 1575.) niso bile dobile dovoljenja za tisk. Dalje najdemo tu še podatke o višini naklade in o številu onih izvodov (najmanj 300), ki so bili poslani na Kranjsko.

Četrto („Inhalts- und Quellenindex“, str. 63—84) in peto poglavje („Innere Entstehungsgeschichte“, str. 85—122) tvorita jedro in biser knjige. V prvem poda avtor vsa poglavja CO in obeh agend in vzporedno z vsakim vir v nemški predlogi, od vrste do vrste, in s tem vzporejanjem določi večjo vsoto samostojnih Trubarjevih dostavkov. Peto poglavje pa je obširna in temeljita razlaga četrtega, ki nam pokaže, da je Trubarjeva CO lična in spretna kompilacija iz sedmih nemških cerkvenih obrednikov; jedro tvori würtemberški cerkveni obrednik iz l. 1559., odstavki iz ostalih šestih pa ga dopolnjujejo. Nato pa obravnava avtor še podrobno Trubarjeve dostavke, ki jih ni malo in ki jih je pregledno razvrstil v 23 vsebinskih skupin. Ti dostavki nam v marsičem pojasnjujejo kulturne razmere v Slovencih, tako predvsem odstavek o šoli, str. 115 sl.

Šesto poglavje nosi naslov „Sprachliches“ (str. 128—139). Kidrič nam poda s Trubarjevimi lastnimi besedami (iz različnih predgovorov) njegovo teorijo slovenskega književnega jezika in sledeči odstavki kažejo, v koliko jo potrjujeta slovar CO in agende iz l. 1575. Slovarsko gradivo obsega: nove besede in izpeljanke, narodu neznane in iz predlog prevzete tujke, ponesrečene nove oblike in napačno prevedene besede, manj znane domačinke ter v narodu že vdomačene tujke. Pleteršnikov slovar dobi s tem marsikako dopolnilo. K nekaterim besedam podam tu svoje opazke: *veliki križi* (ascensus Domini) so pri Pleteršniku s. v. *križ*, str. 471 omenjeni (Kidrič pravi, da tega izraza Pleteršnik nima), citiran pa je samo Caf. — Kot doslej neznani besedi (Pleteršnik jih nima) sta navedeni *šuštovati* z enim in *šuštvo* z dvema primeroma v CO. Pri Trubarju berem *šuštovati* še v Cat. l. 1567, str. 17: *ne preshuftuai inu ne shuftuai*, kar odgovarja nemškemu: *Nicht Ehebreche und nicht Vnkeusche* in v Cat. sdveima isl., str. 26: *shushtuati*; *šuštvo* pa imamo še v Cat. l. 1550, str. 155: *Preshuftua /huftua varrije*; ta verz se potem ponavlja v Juričičevih Ene duh. pes. iz l. 1563., str. 8 in v protestantovskih katekizmi iz l. 1574, 1579, 1584 in 1595 (v zadnjem n. pr. str. 10: *Preshuhtva, shushtva varuj je* z napako *sh-* namesto */h-*), dalje v Artikulih (1562), str. 80a: *Shushtuu* in v listih sv.

Pavla (1567) str. 21a: *shushtua*. Ravnotako pa ne pozna Pleteršnik besede *všušto*, ki je Kidrič tudi ne navaja, dasi se edina dva primera iz vseh starejših slovenskih tiskov, v kolikor so mi doslej znani, nahajata ravno v onih Trubarjevih delih, ki jih Kidrič obravnava in sicer v CO, str. 136b: *nezhiſtoft*, *ushushtuu inu preshushtuu* in v isti zvezi v agendi iz l. 1575., str. 470: *vshushtuu*. Oblika *všušto* (nastalo iz *vsušto*) pa je tudi kar najlepše potrdilo, da je Nachtigalova etimologija besede *prešušto* (gl. ČZN, XII. 1 sl.) prava. — Besede *zloboda* Pleteršnik nima, česar Kidrič ni označil; ker v svojih zapiskih iz CO te besede ne najdem, se mi zdi, da imamo tu tiskovno napako (mogoče že v Trubarjevem tisku) in da moramo brati *zlobota*, prim. Trubarjev Psalter, str. 21a: *Gospud ne straiſai ti miene vtui sloboti* (ps. VI. verz 2.) in gl. še Pleteršnik s. v. — Dalje ne morem misliti, da bi beseda *svar* v CO: 13a pomenila „Strafe“; tozadevni stavek se glasi: *Inu ta Euangeli rauen tiga ſuara inu shtraifana te Neuere --- oſnanuie ta vezhni, miloſtiui Trosht*. Ne vem, ali je v predlogi na tem mestu samo „Strafe“, kar je potem Trubar v svojem nagnjenju za pleonazem razrešil v „*ſuara inu shtraifana*“; a če je tudi temu tako, vendar ne morem videti v besedi *svar* drugega pomena kot „Schelten“, kakor imamo tudi v psalterju večkrat: 38a, 136b, 187a. — *žlemati* s pomenom „pijančevati, žreti“ sem navedel iz Cat. sdveima isl. ČZN, X. 150 kot *šlemati*. Beseda je, kakor sem že takrat omenil, iz nemškega *schlemmen*, svn. *slemmen* in ista kot v slov. *žlempati-žlampati*, ki je še iz starejše nemške oblike **slempen* (prim. Falk-Torp pri Ficku, Vgl. Wrth. s. v. *slemp*), dočim je Pleteršnikov *žlemati* = ausschleimen iz drugega korena (**sli-*, prim. slov. *slina*). Ker se mi zdi najverjetnejše, da je Trubarjev *shlemal* le njegova in ne narodova izposojenka (gl. pri Kidriču str. 126—127), menim, da je bolj upravičeno brati *šl-* kot *žl-*. — Umestno bi bilo, da bi navedel Kidrič tudi vse one redke besede, ki jih ima CO in jih nima ali pa jih iz Trubarja ne citira Pleteršnikov slovar, n. pr.: *raseln*, kar berem le v CO, str. 14b: *ta Desh inu ta Sneg --- to Semlo ſmozhita, inu ſturita no rodouito inu rafelno*; obliko *ženim* imamo na str. 73a: *Shenimu poleg Shenin* 131a, 134a, 136as; dalje na str. 92 a/b/s: *Setce* = zetce, kar sem iz Cat. l. 1575. navedel v ČZN., o. m.; namesto *osat* = Distel berem v CO, str. 132b: *prekleta bo ta Nyua ja tuio volo ... terne inu jatouie bo tebi rodyla*; omenim še *para* = Tierseele, str. 139as: *ty ludy ne vmeryo, koker ta shiuina, kir le paro nekar Dusho imaio in prvičnik* = Erstling, na str. 167b: dvakrat *Peruizhnik*. — Glede besede *plumbart* sem na Kidričevo opombo že odgovoril v Arch. f. slav. Phil., XXXVI, 455. Vendar tudi na **rumbart* = Romfahrt danes ne mislim več, marveč domnevam, da je *plumbart* = *Jubileumfahrt*, o čemer hočem drugje razpravljati.

V tem poglavju bi mogel avtor še podrobneje govoriti o vplivu hrvaških korektorjev na jezikovne oblike v CO, kakor sem to omenil v Arch. f. slav. Phil. XXXVII, 131.

V sedmem poglavju (str. 140—148) obravnava Kidrič medsebojno razmerje različnih redakcij in prevodov istega besedila ter dokaže, da je Trubar iste tekste zopet znova prevajal in jih ni prosto prepisal iz svojih prejšnjih del (iz kat. iz l. 1550.) in da sta pisca agende l. 1585. uporabljala Trubarjevo CO.

Razpravo zaključuje „Schlußwort“ (str. 149—153), ki oceni Trubarjevo CO in namen, ki ga je hotel z njo Trubar doseči.

Kidričevo delo je nad vse vestno in odgovarja na vsa prašanja, ki jih le more zastaviti Cerkovna Ordninga. Že po njegovih prejšnjih razpravah je človek videl v Kidriču izbornega poznavatelja slovenske protestantske dobe in to novo delo povsem potrjuje. Domač je v slovenskih protestantskih tekstih in korespondenci, v obči in domači kulturni zgodovini ter vešč filološkega raziskavanja. Njegovo delo je prvo strogo znanstveno delo na polju slovenske literarne zgodovine starejše dobe; epohalno je po svoji vsebini in po svoji metodi. Tak pojav človeka razveseli tem bolj, ko vidi, da so doslej različni delavci le z malimi in malenkostnimi novimi dodatki prepisovali drug od drugega bijo- in biblijografije ter to smatrali za zgodovino slovenske književnosti (tu mislim predvsem na njeno starejšo dobo). Kidričevemu delu želim nadaljnega prospeha, ker vem, da je v njem kal in temelj za pravo znanstveno zgodovino slovenske književnosti in kulture.

Fr. Ramovš.

Ozvald K. Dr.: Smernice novega življenja. V Ljubljani, 1918. Izdala „Matica Slovenska“. Str. 187.

Smernice novega življenja! Kakor nekake „šmarnice“, kakor molitvenik, ki naj bi ga človek jemal s seboj na pota življenja kot popotnico in duševno vodilo! To nam pravi naslov. Da ti bo knjiga zares tolažnica, da ti bo nov evangelij, to upanje se ti krepí, če listaš po njej in čitaš poetično izpodbudne naslove poglavij, kakor: Vstajenje, Veruj vase!, Mati dobrega sveta, Mi nočemo umreti, mi hočemo živeti, Ključ do zaklenjene kamrice, Logika srca (z motom: Srce gleda z očmi, ki nikoli ne lažejo), Dvignite glave! itd. Smernice bi naj bile po naslovu in vsem svojem značaju praktična knjiga, a ta cilj so izgrešile. Nezgoda se jim je morala pripetiti, ker niso potekle iz Ozvaldove duše, ampak iz mnogih, posebno nemških knjig. Knjižica šteje 179 strani teksta, a za tekstom je zabeleženih nič manj nego 137 citatov; v knjigi sami pa se nahaja še kakih 40 citatov, ki niso zaznamovani med onimi 137; celotno število citatov je torej nekako 180, vsaj toliko, kakor je število strani. Koliko je v knjigi Ozvaldovih misli? Tujstvo in znesenost vsebine se kaže le preveč v slogu, ki je precej težak. Izvajanjem se povsod vidi, da so prevodi in sicer malo spretni prevodi; ni dvoma, da bi se stvari dale glaje prevesti in da bi potem knjiga kljub tujstvu vsebine bila nekoliko čitnejša.

O vsebini knjige podrobneje tu ne moremo razpravljati. Le vobče jo bomo označili. Smernice našemu bodočemu življenju je vzel Ozvald iz nemških, oziroma sploh tujih filozofov in pedagogov. Storil je to v dobi, ko moramo prav za prav šele začeti svoje, pravo svoje življenje, življenje svoje kulture. Dosle smo se borili za golo eksistenco; odsle šele bomo mogli delati za vsebino svoje eksistence. Res je, da ta naša vsebina ne more in ne sme biti v vseh ozirih čisto drugačna nego je notranje življenje drugih narodov; res je, da neke psihološke činjenice veljajo za vsakogar, kdor je človek; res pa je tudi, da je le tista psihologija izdatna, le tisto „poučevanje“ uspešno, ki preišče pred vsem drugim faktično dušno stanje onega, komur naj veljajo nauki, ki konstatira napake in vsebine onega, kateremu daje navodila; v smislu te elementarne pedagoške resnice bi bil moral dr. Ozvald najprej ali pa sproti analizirati naš dosedanji razvoj, razvoj našega človeka. Na tej podlagi bi šele njegova splošna psihološko-pedagoška izvajanja dobila svoj pravi pomen ter